

Călătoria de studii Transilvanae

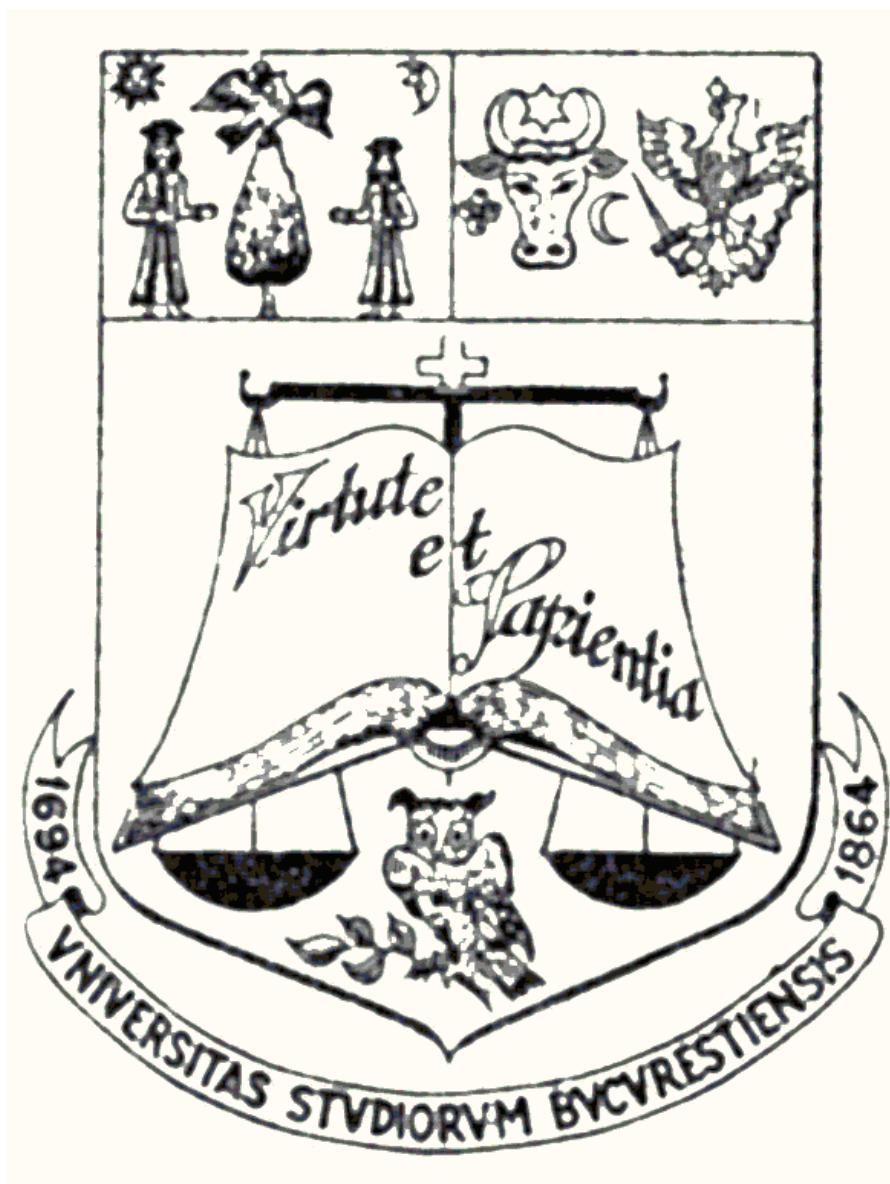
Argument

Pentru că, oricare efort făcut trebuie justificat și pentru că fiecare dintre noi cei care au participat la călătoria de documentare și-au dorit ceva care să le aducă aminte de momente, imagini, informații, în fapt de repere pentru planuri de viitor, s-a născut ideea unui mic ghid informativ.

Lucrarea de față nu își propune tratarea la nivel de studiu al spațiului cultural și cărturăresc transilvănean, ci își dorește să puncteze informal reperele unui spațiu care, din păcate, este din ce în ce mai puțin accesibil studentilor datorită impedimentelor de natură materială.

Ideeua acestei călătorii a venit din dorința de a completa cunoștințele dobândite de-a lungul a trei ani de studii și nu numai de a le completa ci și de a ilustra prin contact direct periplul teoretic prin marile biblioteci transilvăneene. Mergând pe firul unei idei dar în mare măsură și al unei dorințe comune a tuturor studentilor de a experimenta cu propriile simțuri civilizația scrisă transilvăneană s-au avansat rând pe rând linile de încadrare ale călătoriei: Sibiu - Biblioteca Muzeului Brukenthal; Alba-Iulia - Biblioteca Batthyaneum; Târgu Mureș - Biblioteca Teleki și Scheii Brașovului.

Linia generală a tematicii urmărite s-a aliniat coordonatelor perioadei incunabulare și a cărții vechi românești iar un al doilea scop a fost cel de a vedea și a lua contact cu locurile, atmosfera și valorile implicate pe care instituțiile vizate le degajă.

Bibliologie și Știința Informației
2002

Cozia

Câmpie, câmpie, deal iată o succesiune din care a ieșit la cătarea ochilor fiecărui Mânăstirea Cozia.

Să vedem: Mânăstirea Cozia este ieșire cel puțin triumfală a Oltului dintr-o bătălie fioroasă cu piatra, dar despre asta a curs deja un râu de gânduri mult mai eloante decât ar putea face gura noastră; Mânăstirea Cozia este poezie de coroană, din păcate pătată de izul fetiș al unui regim apus din mintile noastre dar cu oarecare reverberații comice acum; Mânăstirea Cozia este spațiu al culturii scrise și dorință de unire a unor români pe care acum nimeni nu-i mai știe Cozia reprezintă liniște, flori roșii

la pervaz, copii, în concluzie o "terra ferma" de după cavalcadă de ape, de istorie, de credință.

Sibiu

Am pașit mărunt și repede în ritm de ploaie prin defileul Oltului spre Sibiu, care ne-a întâmpinat mai întâi ca un vinemerit popas mai apoi ca o întâlnire de gradul trei pentru unii cu ceva "stele muzicale românești" iar după vinemeritata destindere, s-a reconstituit în obiectiv când în grupuri mici, dar odihnite, am fost introdusi în fostul cabinet per-

sonal al lui Brukenthal.

Contrastul a fost plăcut și a prins bine tuturor căci înăuntru era cald spre deosebire de "răcoarea" curților muzeului. Astfel, cald, cărti, foarte multe cărti, tapiserie de cărti, atmosferă de plin secol Iluminist, o vinevoitoare doamnă "diseminând" cunoștințe și de ce nu un "Maleum Maleficarum" pentru cei care și-ar dori rețeta elixirului tinereții sau cea a celui mai scurt drum către rug.

Un "Car cu Boi" aștepta admirăție în muzeu iar undeva în Rășinari un bătrân intra pe ușa bisericii numită cu mândrie Vonețul Ardealului pentru a-și încrina viața Celui de sus după cum în alte vremuri a făcut-o și Goga patimind la timpul său și cerând răzunarea Oltului pentru răurile unor lanțuri încoronate.

Biblioteca Brukenthal

Biblioteca se deschide pentru public în anul 1817 și oferă spre lecturare celor interesați 15.972 de volume care provin exclusiv din fondurile baronului Brukenthal.

Pentru a face legăturile istorice și culturale necesare aproximării unui tablou general trebuie menționat că Brukenthal a fost guvernator al Transilvaniei între anii 1777 și 1787 fiind și consilier intim al Mariei Tereza.

În sfera tematică de cuprindere se încadrau lucrări sociale-politice și de beletristică ale secolului al XVIII-lea, lucrările prezentând interes deosebit și sub aspectul ilustrațiilor artistice măiestrite cu multă pricepere migalită de gravori vestiți ai perioadei rococo și clasice, cum au fost Gavelot, Eisen,

Chodowiecki sau Jean Moreau le Jaume.

În anul 1879 fondurile Capelei Evanghelice numită a Sf. Iacob din Sibiu (120.000 de volume) sunt alipite celor ale Bibliotecii Brukenthal. "Biblioteca Capelei" cuprindea fondurile majorității bibliotecilor medievale existente în Sibiu precum cele ale primei biblioteci atestate documentar la 1300 și ale cărei exemplare erau pirogravate cu stema orașului Sibiu. Tot în fondurile

Capelei Evanghelice se aflau manuscrise și cărți religioase ale ordinelor religioase desființate la mijlocul secolului al XVI-lea de reforma religioasă dar și fondurile bibliotecii gimnaziului evangelic ce funcționa în oraș din 1544.

Cea mai valoroasă colecție este cea de incunabule care într-un număr de 381 (dintre anii 1468-1500) reunește lucrări teologice, lucrări de istorie (Liber Chronicarum, Historia Romana, Choronica Hungariae et caetera), matematică (Euclides: Elementa geometriae), medicină (Caulico: Chirurgia) și lucrări de drept (Institutiones, Digesta, Codex). O perlă a producției incunabulare de la Basel este "De institutis coenobio-

rum" a Sfântului Ioan Cassian, scriitor daco-român din secolele IV-V tipărit în anul 1485 de Johann Amerbach.

Tot din biblioteca personală a baronului Bruckenthal, provin o serie de manuscrise importante cum ar fi "Breviarul" datând de la

sfârșitul secolului al

XV-lea și începutul secolului al XVI-lea scris pe pergament în minusculă gotică cu nenumărate miniaturi realizate de pictori flamanzi Simon Bening și Gerhard Horenbaut precum și cele legate de istoria Transilvaniei din secolele al XVII-lea și al XVIII-

lea.

Ornamentează gotică bogată precum și notații muzicale (neume) sunt armonios îmbinate în cuprinsul manu-

scrisului "Liber specialis missarum" realizat la Sura Mare în 1507. Reprezentativ pentru manuscrisele cu caractere chirilice poate fi luată în considerare "Psaltirea" de la Răchinari din 1776 în cuprinsul căreia pot fi admirate ornamente amintind de încrustațiile populare în lemn sau cu motivele geometrice ale țesăturilor românești.

Biblioteca Brukenthal se poate lăuda și cu o colecție de carte rară din

secolele al XVI - XVIII-lea din care fac parte exemplare valoroase cum ar fi prima ediție a "Utopiei" lui Thomas Morus apărută la Basel în 1518 și ilustrată de frații Hans și Ambrosius Holbein, "Despre proporțiile corpului omenește", apărută la Nurnberg în 1528 cu ilustrații de Albrecht

Durer sau "Hortulus

animae" apărută la Wittenberg. Lângă acestea stau reprezentanții umanismului ca Erasmus de Rotterdam, Giovanni Boccaccio, Francesco Petrarca, Machiavelli iar în fruntea lor stau aşezate capodopere precum "Cosmographia" lui Sebastian Munster apărută în anul 1578, cu ilustrații ale lui Hans Holbein cel Tânăr sau Biblia de al Anvers, cuprinzând peste 90 de gravuri în cupru. Colecția de carte românească, for-

mată în ultimii treizeci de ani, cuprinde o serie de documente importante precum "Sbornicul slavonesc" din 1580 tipărit la Sebeș de diaconul Coresi, "Cazania lui Varlaam", de la Iași (1643), "Noul Testament de la Bălgrad", (1648) la acestea adăugându-se documente de dată mai recentă ajungând până în perioada modernă.

Un document care prezintă importanță

maximă pentru domeniul de studiu, mai exact pentru începuturile bibliologiei sunt însemnările bibliografice privind evoluția fondurilor aparținând bisericii Fecioara Maria din Sibiu, oraș unde în secolul XVI cărturarul Paulus Andre schiță un catalog al bibliotecii

sale, document

păstrat într-un incunabil venețian din 1492, conservat în Biblioteca Muzeului Brukenthal.

Merită amintit faptul că la Sibiu a început producția de carte tipărită în anul 1528 datorită lui Theobaldus Gryphius din Reutling

care l-a avut ca ucenic pe Lukas Trapoldner. Acesta și-a deschis un atelier tipografic propriu, unde a tipărit și Filip Moldoveanu (venit de prin părțile Siretului la Sibiu în 1521),

cărți slave și românești cu caractere chirilice.

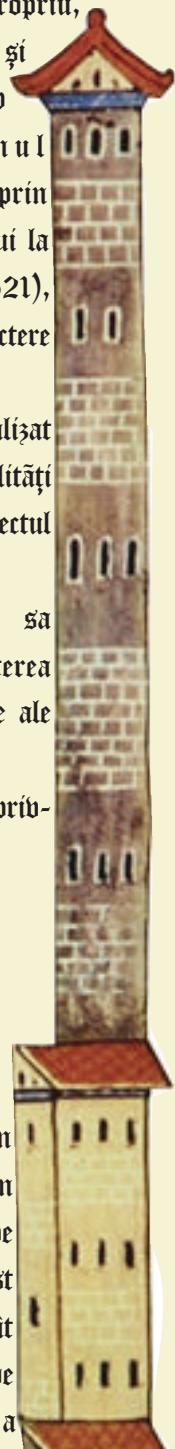
Filip are meritul de a fi realizat un alfabet chirilic simplu, fără calități artistice mai mult înclinat către aspectul practic.

Filip, prin activitatea sa tipografică a impulsionat creșterea Sibiului și a Răřinariului ca centre ale culturii transilvănene.

Regele David îmbrăcat în ie ne-a privit din pictura Mitropoliei Sibiului.

Alba Iulia

După un somn bun în munți, după un drum plăcut prin amintirile unui bătrân ce l-a slujit pe filosof, după ce omagiile au fost aduse unde un somn mai dulce decât putem noi să ne închipuim se întinde peste mormântul celui care a

fost Noica am coborât în Apulum, oraș ridicat pe vatra anticului castrul al legionii romane a XIII-a Gemina.

În secolul XIII, Alba Iulia devine orașul de reședință a episcopului catolic pentru acest ținut și reședință princiară iar mai târziu, în secolul al XVIII-lea se înființează un Colegiu Academic devenind și centru tipografic.

Dar mai bine să facem un exercițiu de imaginație și să vedem Europa Evului Mediu și a Renascerii din punct de vedere al circulației cărților. Se desfășoară un tablou în cadrul căruia clerul reprezinta o categorie privilegiată din punct de vedere intelectual cu acces în lumea cărții prin numeroasele legături dintre episcopi, canonici și alți umaniști. Aceste legături au stâns în mănușchiul lor și spațiul transilvan între secolele XV-XVI.

Biblioteca Batthyaneum

Nu am putea face o incursiune prin valorile adăpostite în Biblioteca Batthyaneum fără să-l evocăm pe Ignatius Batthyany.

Așlăm că în 1780 împărăteasa Maria Thereza îl numește episcop așezându-i reședința la Alba Iulia.

Ignatius Batthyany, născut în 1741, și-a făcut studiile la Gratz la Academia Jezuiților și la Roma, la Sant'Apollinaire punând bazele unor legături în lumea savantă a epocii. Devine doctor în teologie fiind totodată autor a mai multor lucrări de istorie eccluzastică.

În vremea studiilor la Roma, viitorul

episcop colecționează cărți și manuscrise constituindu-și o bibliotecă de rarități.

Ajuns în Alba Iulia, Ignatius Batthyany a fondat un Institut astronomic și a dat bibliotecii sale particolare o destinație publică prin testamentul sau care prevedea că "Biblioteca să fie deschisă oricui în ceasurile stabilite".

În timpul misiunii sale episcopale exista în micul oraș transilvănean o mănăstire a Ordinului Trinitarienilor, care a fost desființată în 1784 din ordinul Împăratului Iosif al II-lea, astfel că biserică și clădirile mănăstirii au fost preluate în 1792 de Batthyany, biserică fiind transformată pentru a adăposti ulterior un observator astronomic și biblioteca iar celelalte clădiri un Institut teologic.

De-a lungul vieții sale episcopul erudit s-a preocupat să crească în mod continuu fondul bibliotecii sale prin cumpărarea altor colecții sau prin diversele acte de donație a altor episcopi.

Este cazul bibliotecii personale a arhiepiscopului Vienei, Cristophor Migazzi care a fost cumpărată de Batthyany în 1785 <<"cu bani gata">> (aere parato). Colecția Migazzi este foarte bogată în manuscrise, incunabule, documente în 30 de limbi și dialecte. Astfel, a ajuns în biblioteca episcopală transilvan Codex Aureus, o lucrare unică prin frumusețe, dobadă manusrisă de măreție a epocii carolingiene.

Pe lângă acesta mai
stau „Codex

Burgundus“-un prețios manuscris ornat din

secolul al XV-lea, o „Biblia Sacra“ din secolul XIII și copii medievale ale diferitor opere aparținând unor autori latini între care Ovidiu, Terențiu sau Cicero.

Rămânând în același cadru al sporirii colecției prin cumpărarea unor fonduri sau prin actele de donație merită analizat felul în care circulau, se desfăceau și se recompunea în altă formulă sub un alt stăpân colecțiile personale ale diversilor erudiți europeni.

Să analizăm cazul bibliotecii colecționarei lui Thurzó Zsigmond, prieten cu Aldo Manutius, bibliotecă care s-a risipit dar unele exem-

Codex Aureus

Poate că nici o desiere a Bibliotecii Batthyaneum nu ar fi completă dacă cei care se încunetă la a o face nu privesc acest punct fierbinte al culturii scrise care este manuscrisul carolingian cunoscut sub numele de Codex Aureus.

Trebuie spus de la bun început că Tetraevangheliarul din Lorsch, după cum mai este cunoscut Codex Aureus, nu este doar un manuscris în sine, un obiect de o importanță culturală fără egal prin conținut și ilustrație, ci este legendă, este dacă

doriți un tablou viu al vieții dedicat lui Umberto Eco în icite lui Dumnezeu manifestat în cadrul mănăstirii Lorsch, vechea Evanghelie, care fiind carte de Laurissa undeva în Germania căpătă civilizației europene trebuie aproape de Belgia. Aceleași rîsă prezintă Cubântul înveșmîntat muri zilnice, aceleasi activități în cu haină regală prin maiestrirea Scriptorium, aceiași călugări care imaginii.

Acesta este Codex rubricatores (din adj. Durer-Aureus. Este legendă și haină roșu, culoarea roșie deschisă sau regală pentru Cubânt.

Dar haidem să vedem turi și scrieri pictate; Rubricatores-cei care pictau inițiale Poate că ar fi mai nimerit, pen-majuscule, chenarele și imaginile tru a începe sirul poveștii, să ne paginilor) care împodobesc pergam-imaginam viața dezi cu zi a unei mentul. Undeva, pe un armarium mănăstiri, de ce nu, cea descrisă stă catalogul vechi al Bibliotecii în Numele Trandafirului. Cu Sancti Nazarii, o bibliotecă de spirit astuzit putem transpune manuscrise din mănăstire iar

plare au ajuns în proprietatea unui protejat al sau, canonicul Johannes Henckel. Acesta era interesat de scrieri istorice și juridice,

iar o parte din ce a mai rămas din biblioteca sa

au întregit colecția episcopului Batthyany. De-a lungul vieții sale Ignatius Batthyany a reușit să imbogățească „marea sa comoară“ cu o prețioasă colecție de incunabule germane și italiene, ediții Princeps cum ar fi „Operele“ lui Apuleius (Roma, 1469), „Historiae Romanae decades“ (1472) sau „Parsalia“ lui Lucanus (1477), dar pe lângă toate acestea așteaptă a fi cercetate „Cosmografia“ lui Ptolemeu imprimată la Ulm în 1472, „Geografia“ lui Strabo (Veneția, 1472), operele lui Petrarca, Boccaccio, Enea Silvio Piccolomini și Pico della Mirandola.

Periplul printre valori nu se încheie aici pentru că trebuie menționat faptul că mare parte dintre incunabulele ce alcătuiesc faima bibliotecii și cinstea lui Batthyany, au fost tipărite în marile ateliere ale tim-pului începând cu Aldo Manutius, Joanes

Frobenius, Cristophe Plantin până la frumoasele bijuterii ale culturii tiparului provenind de sub teascurile lui Ludovic

printre rânduri Manuscrisul de aur

înregistrat sub denumirea că manuscrisul a fost realizat din Evanghelium pictum cum auro habens porunca împăratului franc Carol cel cel tabulas eburneas (Evanghelie pictată cu Mare (742-814) și că fragmentul de la aur având legătura din tăblițe de fildes). Batthyaneum este prima parte din Suntem în anul 1479, când știm cu întreaga lucrare. Textul manuscrisului său siguranță că manuscrisul este încă în este un fragment dintr-un Mănăstirea Lorsh pentru că tocmai a Tetraevanghel (adică patru evanghelii) a fost reparată legătura cărții, după cum <<evanghelie=bună vestire>>, atestă o însemnare în limba latină de pe cuprinzând evanghelia lui Matei și a lui ultima pagină a manuscrisului. Marcu. Cealaltă parte cuprizând

În anul 1555, principalele elector Frederic de Hessen introduce Manuscrisul cel cu litere de aur în biblioteca imperială din Heidelberg și-l înregistrează în catalog.

La începutul secolului al XVIII-lea Europa trece prin valuri de războiuri interconfesionale între catolici și protestanți (Războiul de 30 de ani), războiuri care au răvășit totul în calea lor după cum s-a întâmplat și în anul 1622, când generalul Tilly asediăază Heidelbergul, armatele lui jefuind orașul la Aachen (Aix-la-Chapelle), fosta capitală a imperiului franc în plin apogeu al epocii carolingiene, o epocă a cărții frumoase, prezentată într-o formă solemnă a fondului de aur și a imaginilor zoomorfe și florale.

printre victime fiind și biblioteca imperială ca într-un cerc vicios al istoriei, scris în uncială minusculă carolină. Ce a rămas din aceasta în prezentând ultima formă din evoluția stăpânirea lui Maximilian, principale scrierii romane (latine), această scriere fiind folosită și după epoca lui Carol cel

Se presupune că în toiul Mare încocuită mai apoi cu scrierile devălmășiei, un soldat a rupt în două gotică monahală mai puțin estetică. manuscrisul prima jumătate luând druhă Fiecare evanghelie se deschide cu portretul Europei centrale (Viena), iar la tul evangelistului respectiv. două jumătate îndreptându-se spre Fiecare început de text (în latină: incipit-Occident Roma-Biblioteca it), ocupă o întreagă pagină scrisă Vaticanului). La Viena, primul fragment va ajunge în biblioteca arhiepiscopului Christosor Migazzi, cardinalul orașului. După cum bine știm în 1785 (în latină: explicit) se termină, de Ignatie Baththyany cumpără întreaga asemenea cu 1-3 rânduri scrise cu bibliotecă Migazzi și astfel Biblioteca majuscule fiind mai puțin ornamentată Bathhyaneum a ajuns definițoarea decât începuturile. uretiosului manuscris.

Cam asta ar fi povestea însășișat câteva aspecte privitoare la o manuscrisului cu aura sa de legendă, comoară culturală lăsând greul adâncirii dar pentru că am spus că minunatul în studiu pe colegii interesați de la care manuscris nu reprezintă doar o legendă poate că peste ani vom afla lucruri noi, ci și o haină regală vom descoperi câteva lucruri despre felul urzelii sale.

Elzevir.

Nu la încheiere ci la un drum care abia
se deschide studiului aprofundat

dar prin a spune

ost realizat din
franc Carol cel
fragmentul de la
prima parte din
tul manuscrisului
ment dintr-un
patru evanghelii
î vestire>>),
lui Matei și a lui
parte cuprîzând

și Ioan fiind la
Vaticana din
cauza că și copertile
la Londra iar

l a fost realizat
apelle), fosta cap-
ac în plin apogeu
o epocă a cărții
într-o formă
aur și a imaginii
de elemente

apoii cu scrierea
ouțin estetică.
deschide cu portre-
pectiv.
(în latină: incip-
ă pagină scrisă
agată în ornamen-
telor evanghelice
se termină, de
ânduri scrise cu
ouțin ornamentate
haustivității am-
e prívitoare la o
nd eroul zâncușirii

teresați de la care
i află lucruri noi.

punem monumentele
tiparului românesc, pre-
cum "Palia de la
Orăştie" (1582), "Noul
Testament de la
Bălgard" (1648),
"Îndreptarea legii"
(Târgovişte, 1642), toate
acestea încununând val-
oarea **Bibliotecii**
Batthyaneum.

Fondul, în forma sa actuală are aproximativ 50.000 de volume cu o valoare documentară deosebită, printre care 1.230 de manuscrise din secolele IX-XVI, 530 incunabule, numeroase cărți vechi și rare, precum și o colecție de Biblia în diverse limbi. De asemenea, fondul cuprinde și manuscrisele unor cursuri predate la colegiul din Cracovia, manuscrise laice din secolul XVIII-lea, din domeniul științelor naturale, miscelanee conținând obiceiuri și impresii despre viața de zi cu zi.

În colecțiile de documente există și materiale cu caracter arhivistic cum

ar fi Arhiva Capitolului romano-catolic din

Alba Julia,

Arhiva Conventului Sovata.

Cluj-Mănăstur, condicii statute și privilegii ale breslelor din Transilvania secolului al XVIII-lea și chiar și mărturii referitoare la Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan dar și de data mai recentă din focurile revoluției de la 1848.

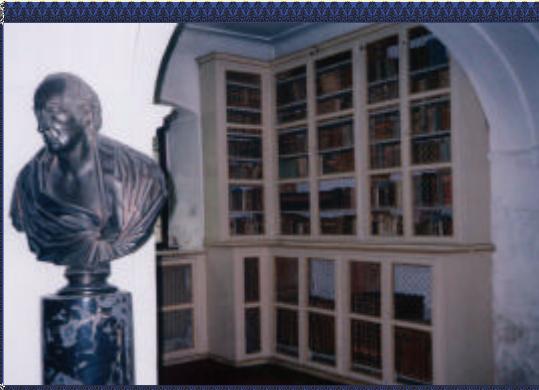
După vizitarea Bibliotecii Batthyaneum am dat o fugă la Sala Unirii, unde am realizat că în periplul nostru am lăsat în urmă la Cozia o năzuință de unire a celor ce grăiesc la fel ca să găsim la Alba Iulia o Românie "dodoloată". Înconștient am traversat secolele și am urmat trasee bine-cunoscute pentru alte frunți din alte vremuri care și-au dorit și-au realizat ceva mai mult.

Bineînțeles totul a fost parcurs la 80km pe oră. Cu coada ochiului am plâns pentru starea jalnică a Palatului Apor iar apoi ne-am pornit să parcurgem pâlc de țiglă roșie după pâlc către inima Transilvaniei la Târgu Mureș.

N-a primit un oraș în care ai fi spus că ploaia și-a făcut cartier general, dar spre bucuria noastră, de fapt nu era decât o nevinovată "mijoarcă" a norilor cu soarele. Unii dintre noi chiar au reușit să lege noi prietenii fie ele chiar și pe stradă. Deh, dacă dragoste nu e

După Teleki

a urmat o binemeritată noapte de odihnă garnisită cu mulțumirea victoriei unui boxeur român și asezonată cu o plimbare sub stele pe malul lacului sărat Ursu. La Sovata, La

Biblioteca Telekiana

Biblioteca Teleki-Bolyai se constituie ca un locaș al culturii de expresie iluministă, cele peste 200.000 de volume constituiind o colecție științifică cu structură enciclopedică pe lângă care sunt păstrate multe rarități bibliofile.

În timpul călătoriilor de studii la universitățile din Basel, Paris, Utrecht, Leiden, Samuel Teleki se gândește la ideea înființării unei biblioteci. La terminarea studiilor, fiind unul dintre cei mai competenți bibliofilii ai Europei, Teleki începe achiziționarea cărților după un plan de bază care să îl largescă aria până a cuprinde întreaga Europă.

Aflându-se în Transilvania, bibliofilul pasionat întreține o corespondență intensă cu foștii săi profesori din universitățile europene - personalități precum savanții elvețieni Daniel și Johann Bernoulli, în scopul achiziționării de cărți, liste de titluri ajungând și la editorii și librarii din marile centre editoriale din Europa.

În anul 1787 intră în viața publică devenind cancelar al Transilvaniei și astfel mutându-se la Viena.

De reținut este faptul că în cei 60 de ani de activitate Samuel Teleki a reușit să strângă în biblioteca sa cele mai reprezentative opere științifice de la înființarea tiparului. Fiind o colecție de inspirație iluministă constituită la pragul dintre secolele 18 și 19 Teleki s-a

îngrijit ca din biblioteca să să nu lipsească cele 33 de volume ale Encyclopédie lui Diderot și D'Alembert, lexicoane contemporane recunoscute pentru exhaustivitatea și acuratețea informațiilor conținute dar și publicații ale unor Academii și Societăți științifice din Europa.

Fiind un bibliofil pasionat guvernatorul a căutat să includă în colecția sa și cărți cu ilustrații executate în atelierele unor gravori celebri

cum ar fi Durer, Holbein cel Tânăr, Rubens et caetera, dar a adăugat fondului și atlase, albume botanice și zoologice colorate cu mâna. Un loc special a fost rezervat colecției soției sale, Iktari Bethlen Zsuzsanna cu 2000 de volume.

Întregul fond de carte a fost structurat și prelucrat tematic chiar de către Teleki, care a tipărit catalogul bibliotecii la Viena în 4 volume între 1796-1819.

Se poate spune că fondul bibliotecii Teleki așa cum ni s-a prezintat astăzi, a fost constituit prin conglomerarea altor colecții.

Este vorba de colecția Bolyai putând numele celor doi matematicieni renumiți, care de fapt reprezintă zestrea fondului Colegiu Reformat din Târgu Mureș actualmente Liceul Bolyai. Biblioteca fondului Colegiu a crescut odată cu școala înființată ca Schola particulară în 1557 iar mai târziu în 1718 fiind ridicată la rangul de școală superioară preoții, profesorii absolvenți cu studii complete în străinătate procedau în buna tradiție a școlilor protestante din Transilvania la

o donație de carte în valoare de un galben.

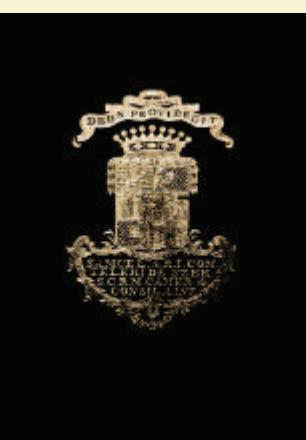
Ușor putem să imaginăm profilul bibliotecii influențată fiind de nevoile școlii, dar și aici putem face adagiu schimbărilor de la sfârșitul secolului 19 când pătrund în bibliotecă și beletristică, cărți de științe ale naturii, periodice, tradiția donațiilor din țară și străinătate continuând netulburată.

O altă piesă în mozaicul telekian este Colecția Mănăstirii fran-

ciscane de la Călugăreni (preluată după naționalizarea din 1948), fondată în 1639, colecție care înglobează aproximativ 1500 volume, tipărituri din secolele 16 - 20. Lucrări de practică religioasă, cărți de drept canonice, edicte papale, opere filozofice de origine clasică, lucrări de pedagogie și medicină alcătuiesc fondul Mănăstirii franciscane.

Rămânem în sfara bibliotecilor școlilor confesionale și descoperim o altă perlă care a suferit naționalizarea, dar care prin cele 7000 de volume din secolele 16 - 19 în majoritatea lor lucrări de istorie filologie, beletristică, teologie și drept adaugă colecția Gimnaziului unitarian din Cristuru - Secuiesc în siragul bogățiilor telekiene.

Ar fi de

menționat faptul că pe lângă toate cele enumerate mai sus se petrec mai palid dar moștenind gloria fondului principal fragmente din bibliotecile școlilor din Sighetul - Marmătiei, Orăştie sau din castelele Gorneşti și Corunca limitrofe Târgului - Mureș.

Dacă Biblioteca Batthyaneum se poate lăuda cu minunatul său Codex Aureus, iată că Fondul Teleki-Boyai se poate ridica într-o gloria memoriei scrise prin al său Codice Roncez din secolul 14, de fapt textul Bibliei în

limba latină scris pe 433 foi de pergament ornăt fiind cu inițiale colorate în roșu și albastru. Gulerul din hermină al acestei haine regale îl constituie totalitatea însemnărilor marginale care sunt considerate al șaselea monument de limbă maghiară.

Foarte valoroase sunt manuscrisele lucrărilor editate și needitate ale celor doi matematicieni Boyai Farkas și Boyai Janos.

Din corespondența celor doi matematicieni se distinge scrierea trimisă de Boyai Janos tatălui sau prin care-l informează de descoperirea geometriei neeuclidiene: "Din nimic am creat o altă lume, o lume nouă."

Nu puteam să încheiem trecerea în revistă a Bibliotecii Teleki-Boyai fără să aruncăm un ochi asupra valorilor bibliofile alcătuite din carte românească veche și maghiară. Enumerarea ar putea începe de la "Histoire de l'Empire Ottoman" de Dimitrie Cantemir (Paris, 1743), "Descriptio

Moldavie" în două versiuni: cea germană "Beschreibung der Moldau" (Frankfurt, Leipzig, 1771) și cea în limba română "Scrisoarea Moldovei" (Mănăstirea Neamț, 1825) trecând prin "Cartea românească de învățătură" sau "Cazania" lui Varlaam (Iași, 1643) și "Noul Testament de la Belgrad" (Alba-Iulia, 1648) până la monumentala "Biblie de la București" din 1688. "Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae" (Cluj, 1791) însemnă Iluminism, însemnă lucrările reprezentanților Școlii Ardelene: Samuel Micu Clain, Gheorghe Simai, Petru Maior, însemnă eservescență schimbării dar și valoare istorică.

De o valoare istorică deosebită sunt și sutele de exemplare de carte veche maghiară multe dintre ele fiind chiar unice. Toate acestea se așează în jurul cununei care este "Cronica ez vilagnak yeles dolgairol" (Cronica lumii. Cracovia, 1559).

Printre unice ar fi manualul de logică al cărturaru-lui transilvănean Apáczai Csere

János, tipărit la Alba-Iulia în 1654 și volumul de poezii a lui Balassi Bálint, editat la mijlocul secolului al 17-lea. În încheiere nu însă la final, vă întreb dacă vă mai amintiți de Heltai Gáspár dacă ceva, ceva atunci să știți că este și el acolo. Puteți verifica...

Dimineață abia deslușind prin pânzele întinse de cu noapte de Moș Cine am

pătruns în burgul Sighișoarei, un oraș al tururilor, o frumoasă cetate locuită încă, o mare roșie de țiglă și chiar un oraș al veseliei și serbărilor.

Despre c-am văzut, atins, bătut cu piciorul, vizitat și fotografiat s-ar putea scrie o carte întreagă, impresia fiind de soare, parfum de epocă medievală, veselie și o pace care în restul timpului ne lipsește căci la Sighișoara până și timpul își ia o vacanță.

Pe undeva am văzut umbra unei calfe, a ba nu era a unui pielar, un croitor să fi fost oare și a nu mai știu a fost doar o părere.

Scheii Brașovului

După ce am intrat în atmosfera de plin Ev Mediu a cetății Sighișoara am rămas pe același fir al vechilor secole odată pătrunși în Complexul Scheii Brașovului.

Am ales Scheii Brașovului ca ultim popas pentru a vedea un exemplu tipic și unic în felul său prin valorile inculcate de centrul cultural al cărui ascendent este susținut de cei trei stâlpi ai unei vete luminate: biserică, școală și tipar.

1. Biserica Sf. Nicolae este atestată documentar la anul 1292 fiind amintită de bula papală din 1399. În preajma anului 1495 se construiește biserică din piatră cu sprijinul voievozilor de pește munti: Vlad Călugărul, Neagoe Basarab, Alhai Viteazul, Petru Cercel, Aron

Vodă, Gheorghe Stefan.

2. Școala este atestată documentar de cronica

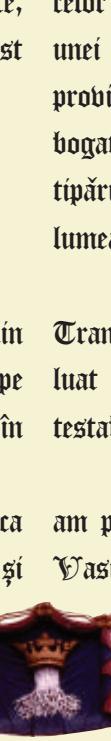
locală a anului 1495, când "s-au zidit școala și biserică" însă existența sa se confirmă încă din anul 1399 odată cu Bula papală a lui Bonifaciu al IX-lea iar un Omiliar - manual școlar descreperit recent să presupună existența școlii încă din vescurile XI - XII.

3. Tiparul își leagă existența prin mii de fire invizibile de personalitatea lui Coresi și a celor care l-au ajutat, de existența locală a unei mori de hârtie, de comerțul intens cu provinciile românești și de importanțele și bogatele danii dar și ajutorul oferit prin tipăritură bisericii cu extensii în toată lumea creștină.

Acesta nu este un caz unic căci în Transilvania pe lângă bisericiile ortodoxe au luat ființă școli românești ca realitate incontestabilă a secolului XV.

Beneficiind de sprijinul și îndrumarea, am putea spune didactică, a "viciofului" profesor Vasile Oltean, am fost introdusi în vremurile când Anton Pann își îndemna "ciraci" către dragostea de carte.

Din băncile mici păstrând intactă atmosfera vremurilor de odinioară am aflat că școala funcționa într-un centru cu activitate tipografică datorită eforturilor lui Coresi. Astfel tragem concluzia că se impunea nevoie unei biblioteci din motive didactice evidente, dar nu numai ci și acela al susținerii producției de carte manuscrisă și

imprimată.

Chiar avem și un

"catalog" de bibliotecă, de fapt acesta este un "terfelog" (registru provizoriu) aparținând popii Vasile unde sunt înregistrate printre alte bunuri ale bisericii și 53 de cărți în majoritatea lor manuscrise.

Ion Mircea Radu a studiat manuscrisele slave din Scheii Brașovului între care o traducere a unei cărți polemice din secolul al XV-lea a împăratului Ion Cantacuzino (1630) îndreptată

împotriva

ebreilor și a

mahomedanilor.

Această copie este cunoscută ca

fiind singurul exemplar din

țară a lucrării,

manuscrisul

slav a făcut

parte din biblioteca personală a popii Mihai, cleric ce a studiat la Patriarhia din Pec, astfel codexul ajungând la Brașov.

Biblioteca Scheilor deține valori care, după cum spunea și înimoul profesor care îngrijește de colecții, ar trebui cercetate mai pe îndelete, ar trebui să beneficieze de o mai mare grijă din partea autorităților locale cel puțin pe latura pazei și de ce nu, să fie declarate și să intre sub jurisdicția aplicată patrimoniului universal.

Dar mai bine să ne aplecăm iarăși în lumea bogăției și să mai spunem că

în Schei se mai găsesc:

un mic Tetraevanchiliar

slavon din vremea lui Ștefan cel Mare, care a aparținut bisericii în secolul al XVI-lea -

deschid o paranteză pentru a spune și a ream-

ânti strălucitele relații comerciale

pe care brașovenii

le întrețineau cu Moldova și Tara Românească din toate tim-

purile - un Minei din 1517 scris la Târgoviște este dăruit de popa Toma, fost copist la curtea banului Craiovei, bisericii Sfântul Nicolae din

Schei și enumerarea ar putea continua.

Că argumentul al unității de limbă și spirit al românilor din toate ținuturile, sunt expuse cele mai valoroase

monumente de limbă română medievală: "Cazania lui Varlaam" (1643), "Îndreptatea legii de la Târgoviște" (1652), "Biblia de la București" (1688) alături de care stau manuscrise de înțeljență creștină din secolul al XV-lea din Transilvania și cărțile Scolii Ardelene:

"Lexiconul de la Buda", "Istoria pentru începutul românilor în Dacia" și

"Ortografia română" a lui Petru Maior toate acestea doar pentru a ilustra parțial și selectiv

câteva podoabe cu care biblioteca Scheilor ieșe la rampă.

Legăturile dintre provinciile românești sunt atestate și susținute documentar prin cele peste 80 de hrisoave domnești înscrise pe pergament și aurite.

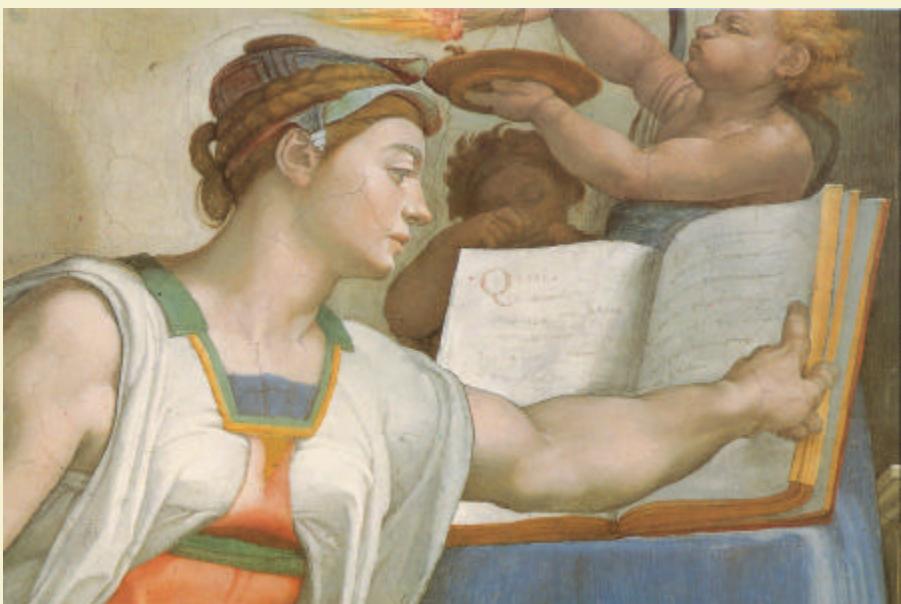
De undeva din Brașov ne privea Biserica Neagră iar o legendă despre o scorbură și o coroană așteapta să fie dezvăluită din negura amintirilor.

Pumând în față cele spuse de Coresi: "Dac-am cedit, bine am ispiti și socotit și am aflat că toate tâlcuiesc, adeverează și întăresc cu Scriptura sfântă și mie tare plăcută și am scris cu tipariul voao fraților românilor să vă fie pre îmbășătură" îl las pe profesorul Vasile Oltean să povestească cum, "mânat de aceste idealuri, diaconul Coresi și colaboratorii săi (Călin, Mănăilă, Șerban Coresi, Toma, protopopii Jane și Alihai și.a.m.d.) au realizat cele dintâi cărți de circulație în limba română, făcând posibilă biruința definitivă a scrierilor în limba poporului, tipărirea între anii 1556 - 1588 a cca 40 de titluri de carte în sute de exemplare, care s-au răspândit în toate ținuturile românești".

Poate că multe lucruri au scăpat unei priviri, fie ea și sumără, referitor la parcursul celor peste 1.200 de km culturali prin spațiul transilvănean, dar am

încercat să așternem tușele fine ale unui tablou care rămâne a fi întregit de colegii noștri, cei care vin din urmă iar dintre ei cei care vor fi fost stimulați de încercarea noastră a celor din anul IV acum de a restitu memoriei culturale a secției noastre detaliile, poveștile averile și bogățiile culturale ale Transilvaniei.

Cu speranța că nimic nu a fost în zadar și scopurile acestei călătorii au fost atinse lăsăm să se aștearnă un vâl de meditare și aducere-aminte asupra tuturor celor văzute, auzite și săptuite întru creșterea valorii noastre și a celor ce ne urmăză.

În realizarea materialului au fost folosite următoarele lucrări:

BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*

BULUȚĂ, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*

COLAN, Ion. *Începuturile bibliotecii din Scheii Brașovului.*

Secolele XV-XVI (1, 2). În: *Revista bibliotecilor, XXI,*

1968, nr. 4, pg. 224-227, nr. 5, pg. 276-279.

SIMONESCU, Dan. *Codex Aureus.* Ed. Meridian-

București, 1972

Acesta este un produs al studenților Secției Bibliologie și Știință Informării, Facultatea de Litere

Text, Concept design și Tehnoredactare Constantinescu Nicolaie

